

Ilkka Hakalehto: Maalaisliitto-keskustapuolueen historia I. Maalaisliitto autonomian aikana. Kirjayhtymä, Helsinki. 374 s.

Ilkka Hakalehto on kymmenkunta vuotta kestäneen, tosin välillä keskeytyneen, tutkimustyönsä tuloksena saanut valmiiksi maalaisliitto-keskustapuolueen historian ensimmäisen osan, jossa käsitelty ajanjakso päättyy Suomen itsenäistymiseen joulukuussa 1917. Puolueen historiatuomikunnan tarkoituksena on aikaansaada kolmiosainen puolueen historia. Vuodesta 1917 vuoteen 1944 ulottuvan toisen osan kirjoittaminen on annettu dosentti Juhani Myllylle. Teoksen kolmannelle osalle ei ole vielä nimetty kirjoittajaa.

Maalaisliiton synty ja alkuvaiheet on nyt perusteellisesti kuvattu ja dokumentoitu. Hakalehdolla on ollut käytössään niin laaja lähdeaineisto, että on vaikeaa kuvitella tämän jälkeen enää löydettävän mitään ratkaisevasti uutta. Joku toinen tutkija voisi tietysti käyttää erilaista näkökulmaa saman aineiston analysoimiseen. Tässä kohden lähimmän vertailukohdan tarjoaa englantilaisen David Arterin v. 1978 julkaistu tutkimus maalaisliiton synnystä (*Bumkin against Bigwig. The Emergence of a Green Movement in Finnish Politics*). Arterin ja Hakalehdon tutkimusten vertailu voisi paljastaa menetelmien erilaisuuden lisäksi joitakin tulkinnallisia eroavuuksia.

En pyri erityisemmin arvioimaan Hakalehdon tutkimuksen historiatieteellisiä ansioita tai puutteita, vaan kiinnitän huomiota hänen kirjansa antiin politiikan tutkimukselle ja erityisesti puoluetutkimukselle. Mielestäni se on erinomainen tapaustutkimus uuden poliittisen liikkeen ja puolueen esiin murtautumisesta ja organisoitumisesta. Samalla se kuvaa poliittisen järjestelmän demokratisoitumista. Hakalehto ei kuitenkaan, toisin kuin Arter, ole juuri lainkaan käyttänyt vertailevaa menetelmää tutkimuksessaan. Poliittikan tutkimuksen kannalta tätä voi pitää kirjan suurimpana puutteena. Hän on vain hyvin lyhyesti viitannut vastaavanlaisten puolueiden syntyyn muissa maissa. Yleisempi puolueita koskeva valtio-opillinen tutkimus näyttää jääneen hänelle täysin tuntemattomaksi.

Vertailevan näkökulman puutteen vuoksi kirjasta voisi saada sellaisen käsityksen, että maalaisliiton synty on ollut jotain ainutlaatua, jolle ei ole vertailukohtia muualla maailmassa. Tietysti jokainen puolue on historiallisesti ainutkertainen ilmiö, mutta ainutkertaisuuden ohessa puolueiden syntyyn ja organisoitumiseen tavallisesti myös liittyy säännönmukaisuuksia, jotka toistuvat tapauksesta ja maasta toiseen. Näin on myös maalaisliiton kohdalla. Sen syntyä voi pitää yhtenä esimerkkinä lukuisista muista samanlaisista tapauksista, joissa aikaisemmin kansallisesta politiikasta enemmän tai vähemmän syrjässä ollut väestöryhmä murtautuu politiikan näyttämölle, organisoitui itsensä poliittisesti ja pyrkii ottamaan osansa valdasta. Tästä näkökulmasta katsottuna Hakalehdon tutkimus on sisällöltään monipuolinen ja rikas. Kirjan si-

vilta vyöryy eteemme yksityiskohtaisesti dokumentoitu kuva maalaisväestön poliittisesta heräämisestä, tulemisesta tietoiseksi lukumääränsä perustuvasta voimasta, totuttelemisesta kansallisen politiikan tekoon ja sen johtajien tarttumisesta vallankahvaan maan etsissä tietään itseenäisyyteen.

Yksikamarisen ja yleisellä äänioikeudella valittavan eduskunnan perustaminen v. 1906 loi uuden poliittisen tilanteen, jossa maalaisväestön, etenkin maanviljelijöiden, erillinen poliittinen järjestäytyminen tuli mahdolliseksi, mutta se ei suinkaan tehnyt sitä välttämättömäksi. Vanhat porvarilliset puolueet ja sosialidemokraatit ajattelivat voivansa edustaa myös maalaisväestöä, ja samaa mieltä oli aluksi myös suurin osa maalaisväestöstä. Ei ollut itsestään selvää, että olisi perustettava uusi puolue. Ratkaisevaa oli se, miten hyvin vanhat puolueet kykenivät mukautumaan uuteen tilanteeseen ja tyydyttämään maalaisväestön eri ryhmien etupyrkimyksiä. Tässä kohden maatalousväestön sosiaalisessa rakenteessa maan eri osien välillä olleet erot osoittautuivat erittäin tärkeiksi. Tämän oivaltaen Hakalehto on aloittanut maalaisliiton syntyä koskevan esityksensä noin 50 sivun mittaisella katsauksella vuosisadan alun suomalaisen yhteiskunnan rakenteeseen. Se onkin mielestäni välttämätön tausta maalaisliiton synnyn ymmärtämiseksi. Rajoittuminen pelkästään poliittisiin tekijöihin olisi tehnyt tutkimuksesta kapealaisemman ja vähemmän mielenkiintoisen puoluehistoriikkiin. Myös Arter omassa tutkimuksessaan kiinnitti suurta huomiota maatalousväestön rakenteessa olleisiin merkittäviin alueellisiin eroihin, jotka selittävät puolueen synnyn Pohjanmaalla ja Karjalassa.

Hakalehdon tutkimus osoittaa, että aluksi ajatus uudesta maalaispuolueesta sai merkittävää vastakaikua vain maan niissä osissa, joissa suurin osa maatalousväestöstä kuului maansa itse omistaviin maanviljelijöihin ja pienviljelijöihin. Näitä oli suhteellisesti selvästi eniten Pohjanmaalla ja Karjalassa. Maan muissa osissa vanhat porvarilliset puolueet ja sosialidemokraatit kykenivät jakamaan keskenään maalaisväestön kannatuksen. Maanomistajat kannattivat porvarillisia puolueita, kun taas maatyöläiset, mäkitupalaiset ja torpparit enimmäkseen liittyivät sosialidemokraattien äänestäjiin. Sosiaalisen hajanaisuutensa takia maalaisväestö ei maan noissa osin kyennyt yhtenäiseen poliittiseen esiintymiseen. Sen sijaan Pohjanmaalla ja Karjalassa sosiaaliselta rakenteeltaan paljon yhtenäisempi maalaisväestö tarjosi otollisen maaperän erillisen maalaispuolueen perustamiselle. Se muodosti potentiaalisen poliittisen intressiryhmän, joka odotti organisoijaansa.

Hakalehdon tutkimuksen kaikkein parhaimpana osana on hänen yksityiskohtainen kuvauksensa maalaisliiton perustamisprosessista. Siihen on käytetty noin puolet kirjan sivumäärästä. Uudet puolueet harvoin syntyvät itsestään, vaikka olosuhteet olisivat kuinka suotuisat. Puolueen perustamiseen tarvitaan aktivisteja, yksilöitä,

jotka osaavat ilmlausua potentiaalisen kannattajajoukon yhteiset pyrkimykset ja edut ja jotka kykenevät organisoimaan yhteistoiminnan. Hakalehto osoittaa vakuuttavasti vaikuttajajaksilöiden keskeisen roolin maalaisliiton perustamisessa. Hän pohtii perusteellisesti eri henkilöiden vaikutusta asioiden kulkuun ja on mielestäni tulkinnoissaan päätenyt hyvin perusteluihin tuloksiin. Erityisesti Hannes Gebhardin ongelmallinen rooli maalaisliiton perustamisessa saa Hakalehdon tutkimuksessa tulkinna, jota voi pitää lähes lopullisena. Gebhard toimi ulkopuolisena henkisenä herättäjänä, joka alkuvaiheessa selkeimmin esitti ajatuksen itsenäisen maalaispuolueen perustamisesta, vaikka sitten itse vetäytyikin takaisin vanhasuomalaiseen puolueeseen. Myös Otto Karhin keskeinen osa puolueen perustamisessa tulee nyt ansioittensa mukaan käsittelyksi. Samoin kirja antaa lopultakin selvityksen siihen, miksi Otto Karhi muutamia vuosia myöhemmin joutui syrjään ja erosi maalaisliitosta.

Uuden puolueen perustaminen aiheuttaa väistämättä lojaalisuusristiriitoja sekä johtajien että kannattajien mielessä. Maalaisliiton perustamisprosessi tarjoaa tästä hyvää esimerkkiaineistoa. Gebhardilla oli niin vankat siteet vanhasuomalaiseen puolueeseen, ettei hän pystynyt siitä irtautumaan. Santeri Alkio ja Kyösti Kallio, jotka olivat aktiivisesti ja näkyvästi mukana nuorsuomalaisen toiminnassa, lojaaleina puolueelleen aluksi vastustivat itsenäisen maalaisliiton perustamista, mutta kun puolue kuitenkin syntyi alhaalta tulleen paineen voimasta, he aikansa emmittyyään liittyivät mukaan ja katkaisivat siteensä vanhaan puolueeseensa. Varauksettomimmin uuden puolueen puolesta saattoivat alusta lähtien toimia henkilöt, joilla ei ollut ennestään merkittävää asemaa vanhoissa puolueissa. Tällaisia maalaisliiton syntyvaiheen johtohahmoja olivat Otto Karhin lisäksi erityisesti karjalaiset Pekka Anttonen, Antti Juutilainen ja Kalle Pykäla, jotka organisoivat puolueen toiminnan sen toisella pääkannatusalueella Karjalassa. Pekka Anttonen perusti omilla varoillaan Talonpojan Lehden Helsinkiin v. 1906. Se oli puolueen ensimmäinen äänenkannattaja, joskin se jo seuraavana vuonna joutui lopettamaan toimintansa taloudellisten vaikeuksien vuoksi. Anttonen lietsoi lehdessään itsenäisen maalaispuolueen perustamista, koska hän piti sitä maalaisväestön etujen ajamisen kannalta välttämättömänä. Hakalehdon tutkimuksesta käy selville, että Pohjanmaan ja Karjalan maalaisväestön puoluehankkeelle antama voimakas tuki vaikutti lopulta ratkaisevasti siihen, että itsenäinen maalaisliitto perustettiin ja että se sai vakiinnutetuksi asemansa.

Kirjan 7. luku, jossa kerrotaan maalaisliitosta toisella sortokaudella 1908—1916, tarjoaa mielenkiintoisen kuvauksen uuden puolueen järjestäytymisestä ja siinä esiintyneistä vaikeuksista. Puolueen paikallisosastoja perustettiin verraten runsaasti sen parhaille kannatusalueille Pohjanmaalle ja Karjalaan, mutta varsin pian osoittautui, etteivät puolueen paikallisosastot ja jäsenet olleet ko-

vinkaan halukkaita tukemaan taloudellisesti puolueensa valtakunnallista toimintaa. Maalaisväestön keskuudessa yleinen ja maalaisliiton perustamiseen merkittävästi vaikuttanut herraviha näytti ulottuneen myös puolueen omaan johtoon. Keskusjärjestön heikko taloudellinen asema häittäsi puolueen ulottamista uusille alueille, kun ei kyetty palkkaamaan agitaattoreita. Vain hitaasti puolueväki oppi ymmärtämään, että maalaisliiton toimintaan tarvittiin myös rahaa ja että sitä oli saatavissa vain puolueen kannattajilta. Hakalehto on koonnut kirjaansa suunnilleen kaiken saatavissa olleen tiedon puolueen alkuvuosien järjestötoiminnasta.

Kirjan viimeisenä osana on ansiokas katsaus maalaisliiton vuoden 1917 poliittisessä murroksessa. Ajanjakson 1908—16 maalaisliitto käytti politiikan totuttelemiseen. Sillä ei aluksi ollut mitenkään keskeistä asemaa, mutta vuoden 1917 murroksessa puolueen merkitys valtakunnallisessa politiikassa kasvoi rajusti. Merkityksen kasvuun vaikutti eniten, se että puolueella oli kyvykkäitä johtajia, joista Santeri Alkio ja Kyösti Kallio nousivat ylitse muiden. Hakalehdon analyysi osoittaa maalaisliiton tuona kriittisenä aikana omaksuneen välittävän roolinsa oikeiston ja vasemmiston välillä. Puolue yritti viimeiseen saakka estää kansalaissodan etsimällä kompromissia sosialistien kanssa. Marraskuun yleislakon aikana maalaisliiton välitystyö näyttääkin vaikuttaneen siihen, että eduskunta otti korkeimman vallan itselleen ja hyväksyi joukon yhteiskunnallisia ja poliittisia uudistuksia, jotka siinä vaiheessa veivät pohjan vasemmiston vallankumouksen aloittamiselta. Joulukuun alussa Alkio ensimmäisenä allekirjoitti Kallion senaatissa laatiman päätöslauselman, jolla eduskunta julisti Suomen itsenäiseksi. Näin maalaisliitto ja sen johtajat olivat nousseet keskeisten vallankäyttäjien joukkoon.

Hakalehdon tutkimuksella on epäilemättä pysyvä paikkansa Suomen puolueiden historiaa koskevien perusteosten joukossa, mutta sillä on yleisempääkin merkitystä puoluetutkimuksen ja politiikan tutkimuksen kannalta. Se on uuden poliittisen liikkeen syntyä ja organisoitumista koskeva mahdollisimman alkuperäiseen lähdeaineistoon perustuva analyysi, johon kaikkien politiikan tutkijoiden kannattaa tutustua.

TATU VANHANEN